
V I C E N T M A R T I N E S

MATERIALS PER A L'ANÀLISI
MULTILINGÜE I
CONTRASTIVA DE
LOCUCIONS, COL·LOCACIONS
I FRASEOLOGIA. UN
ESCANDALL QUANT A AUSIÀS
MARCH I *TIRANT LO BLANCH*¹

A les meues Rosabels

1 INTRODUCCIÓ

Si tenim en compte el *status quaestionis* dels estudis sobre Ausiàs March i *Tirant lo Blanch* (Santanach & Martines, 2000; Hauf ed., 2004), veiem que són, amb Ramon Llull, dos dels ítems de la nostra història literària i cultural que més nombre d'atencions han tingut per part de la crítica. És una conseqüència lògica de la seua importància i

1. Aquest treball forma part de la línia de recerca que desenvolupem, al si de l'IVITRA [Institut Virtual Internacional de Traducció] amb els projectes d'investigació següents: "Digitalització, Edició i Traducció d'obres valencianes", en el marc del conveni plurianual de recerca entre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i l'IVITRA-UA; "Investigación y traducción de obras literarias europeas" [I. "Ausiàs March Políglota", II. "*Tirant*

de la necessitat d'haver d'entendre l'obra dels dos cunyats. Tot i això, són força escassos els estudis quant a qüestions específiques del seu respectiu llenguatge literari.

Hauf (1983) va ser el primer a fixar-se en la imperiosa necessitat de conèixer al detall els elements de construcció de l'edifici poètic de March. Quant a la novel·la de Martorell, Hauf mateix ha treballat en aqueix sentit i ha coordinat també la tasca de Peirats quant a les concordances lematitzades del *Tirant lo Blanch* (Hauf ed. 2004); de fet, continuaven el solc que havien iniciat Joaquim Rafel i Maria Brossa en encetar-ne les tasques de processament informàtic. Després, hi ha hagut treballs, projectes de recerca i publicacions que han continuat el seu solc quant a altres autors nostrats del xv. Tot i això, en general hom no ha anat gaire més enllà de les unitats lèxiques com a úniques claus per analitzar el llenguatge literari dels textos respectius dels dos cunyats i íntims enemics.

En aquest treball nostre, pretenem servir-nos de les traduccions d'Ausiàs March i de *Tirant lo Blanch* per contribuir a entendre'n l'original respectiu. Partim de la base que, com afirma Costanzo Di Girolamo, filòleg de gran solvència que també és traductor d'Ausiàs March –al·l'italià– i coneix bastament *Tirant*: “Per l'interpretazione di un poeta, la traduzione è certamente il più difficile banco di prova” (Di Girolamo, 1997: 369). I ho és perquè en traduir hem de tenir presents els mots i les seues xarxes d'interdependències sintàctiques i semàntiques.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Per això, en aquest treball presentem una mostra –petita per lògiques limitacions d'espai– dels materials amb què treballem quant a la nostra anàlisi del llenguatge literari de March i de Martorell, dins una recerca més ampla al si d'IVITRA. En aquest article atenem en concret a qüestions que són essencials a l'hora de caracteritzar l'estil d'un

lo Blanch políglota”...) en el marc el conveni plurianual de recerca entre l'Institut Cervantes i l'IVITRA-UA; “Clàssics valencians multilingües”, Generalitat Valenciana (GV05/180); Xarxa d'Excel·lència Europea & Special Targeted Research Project [STREP] “TRAMICTEK” (FP6-IST/NG-NoE/STREP-2004-64988-QEW6SNMTXU; MEC: HUM2004-22980; GV: IIACDI/2004/8; UA: ACPE-2002-2004). Aquest Treball també és un dels resultats del que va constituir la segona tesi doctoral de qui subscriu, en aquest cas en Traducció i Interpretació i Doctorat Europeu: *Les traduccions de les poesies d'Ausiàs March a l'anglès. Eines per a l'estudi del llenguatge poètic d'Ausiàs March i les seues relacions romàniques a partir de les seues traduccions angleses del segle XX*, sota la direcció del Prof. Dr. Víctor Manuel Pina Medina (Programa de Doctorat en Traducció i Intrepretació de Llenguatges Generals, Literaris i Específics –anglès–), Universitat d'Alacant, 2003 i que va merèixer la màxima qualificació (Excel·lent *cum laude* per unanimitat [10]). Així mateix, aquest estudi és un dels resultats de Martines 2000, 2002 i 2005b. Altres resultats d'aquesta mateixa línia de recerca són Martines 1995, 1997, 2001, 2003, 2005a i 2005c. Per a un resum d'IVITRA (objectius, valors afegits, institucions membres i conveniades, pla d'actuació (parcial) i projectes associats), *vid.* Martines 2005d i <http://www.ivitra.ua.es>.

autor i, de retruc, en haver de “naturalitzar-ne” el text meta si l’haguéssim de traduir: les **locucions** (Malmkjaer, 1993; Lorente Casafont, 2002; Lozano González, 1992), les **col·locacions** (o solidaritats lèxiques) (Beekman, 1991 [1992]; Bennett, 1994) i elements de **fraseologia**, de **parèmia** o **aforismes** (Pavel, 1995; Gargallo, 2002; Núñez García, 1999; Ojanguren Fernández, 1995 (1997); Nikoláeva, 1997).

Tot plegat es tracta de “clixés” i fins i tot d'**expressions lexicalitzades i construccions idomàtiques** (Espinal, 2000, 2002, 2004a, 2004b i 2006) que determinen l'establiment d'uns criteris específics de traducció (Antoine, 2001; Cantera Ortiz de Urbina, 2000) precisament perquè poden ser elements que n'indivuen l'original (Beer & Lloyd Jones eds., 1995) i poden ser eines efectives per a estudis de diacronia lingüística (p. e.: la transmissió i generació d'unitats fraseològiques, qüestions d'orde de mots, expressions i modismes, lèxic, estructures seqüencials, etc.) (Wittlin, 1998; Gallén *et al.* eds., 2000; Contamine ed., 1989). En això els criteris i praxis traductològiques medievals esdevenen bones referències (Blomenfeld-Kosinski, Flotow & Russell eds., 2001).

Aquests són conceptes de gran densitat epistemològica quant als paradigmes de la lingüística (Fawcett, 1997). Cal comprovar quan es resolen amb transposicions, modulacions, equivalència o adaptacions (Baker, 1992). Fins i tot pot ser ben interessant com a exemple en l'establiment de les modalitats estàndard (Casio, 2000 [2001]), més enllà del “mer” trasllat de textos o discursos concrets (Fontenelle, 1994; Heliel, 1990; Hjornager, 1985 [1986]; Kenny, 2000, 2001; Vintar, 2001; Corpas Pastor, 2000 i 2003; Dobrovol'skij, 1990 [1992]; Fernández González, 1995).

Aquests elements són essencials per entendre els materials de construcció d'un text (des de la retòrica lingüística, la lexicografia, lexicografia o sintaxi) (Peters, 1992; Mayoralas, 2000), sia des de la perspectiva de l'anàlisi del discurs original, sia des de la perspectiva traductològica específicament (Wilss, 1997; Navarro, 1995 [1996]: §§ 9, 11, 14). Hi ha, altrament, interès des del punt de vista de la diversa activació dels procediments de metaforització (Génin, 2001; Fuertes & Samaniego, 1998), com a qüestió “centaure” entre aspectes pròpiament filològics i culturals (Mitja, 1989; Moeschler, 1991 [1992]; García Izquierdo, 2000; Salvador & Piquer, 2000; Fraile, 2001), més encara quant a originals medievals, evidentment allunyats del traductor, del filòleg i dels lectors, tant en el vector diacrònic, com ara quant a l'estat de llengua o a la visió de món (Barbolani di Montauto, 1997; Chevalier, 1995; Hosington, 1993 [1996]; Arrimadas, 1987).

En gran part, la problemàtica d'aquestes unitats potser provinga del fet d'estar profundament arrelades en el context lingüístic i cultural (Gargallo Gil, 2002, 2006 –Budapest–; Espinal, 2006 –Budapest–; Amossy, 2001; Corbeta Melchor, 2000; Behiels, 1993), i per això n'hi haja tants casos intraduïbles i que s'hagen de resoldre a través d'adaptacions o d'equivalències (Combet & Sevilla Muñoz, 1995) i que constituïsquen camps de lliça de la lingüística cognitiva i de l'anàlisi contrastiva (Cuenca, 2000; Fabregat, 1994 [1997]), fins i tot en fraseologia especialitzada (Méndez Cendón & Fernández Nistal, 2001). Precisament per això, anàlisis com les que proposem poden ser ben útils perquè aporten materials que esdevenen eines referencials per a calibrar l'abast semàntic i règim morfosintàctic de locucions i col·locacions, així com també a fi d'ampliar el cabal fraseològic conegut.

2 LOCUCIONS, COL·LOCACIONS I FRASEOLOGIA: UNITATS CRÍTIQUES D'ACARAMENT TRADUCTOLÒGIC. UN ESCANDALL QUANT A MARCH I *TIRANT LO BLANCH*

Pel que hem exposat en §1, els tres vèrtexs que tenim present en aquest treball (locucions, col·locacions i fraseologia) ens poden donar una caracterització força completa de la complexitat ausiasmarquiana i *tirantiana*, més encara si tenim en compte el prisma traductològic a través del qual es observem. Aquestes "pedres de toc" –com diria March– ho són també quant a les tècniques, les tonalitats, les variants, els encerts i potser més d'alguna inintel·lecció dels traductors –antics i contemporanis. Per això, ho mostrem de manera "conjunta" i atenem a les locucions verbals, les col·locacions i els aforismes, i, en cada cas, analitzem de manera interversal (March) i interlineal (*Tirant*) les mostres de les traduccions objecte d'atenció i en referència als originals corresponents. Així tindrem un panorama contrastiu i multilingüe de com unes mateixes locucions, col·locacions i parèmies usades per dos autors nostrats del segle xv han estat traduïdes i, per tant, enteses. Per limitacions evidents d'espai, ara només oferim un tast dels materials, anàlisis i resultats (quant a March: les traduccions a l'anglès; quant a Martorell, la traducció a l'espanyol publicada per Alianza Editorial). Tinguem en compte que els traductors en qüestió són filòlegs de reconeguda solvència i especialistes en l'obra d'aquests clàssics valencians –especialment els traductors anglesos de March–, i que s'han servit de les traduccions per entendre'ls millor.

En cada unitat d'anàlisi, quant a Ausiàs March, l'estructura interversal serà la següent: primer, l'original d'Ausiàs March (<O>), que conté totes les referències a les

variants detectades en els diversos trasllats que, en cada cas n'hi ha hagut; després, la versió d'Arthur Terry (<TE>), que sols conté les referències a les variants que ella manifesta respecte a l'original –marcades convencionalment amb “()” i l'exponent que hi correspon a fi de facilitar-ne la localització–; després, la versió de Conejero-Ribes-Keown (“<CO>”), que sols conté les referències a les variants que ella manifesta respecte a l'original –marcades convencionalment amb “[]” i l'exponent que hi correspon a fi de facilitar-ne la localització–; després, les versions d'Archer (<AR> i (AR-IVITRA) i, que sols conté les referències a les variants que ella manifesta respecte a l'original –marcades convencionalment amb “/ /” i l'exponent que hi correspon a fi de facilitar-ne la localització–; i, finalment, quant al poema 28, les corresponents a la versió que Curt Wittlin en va fer (<WI>) –marcades convencionalment amb “< >” i l'exponent que hi correspon a fi de facilitar-ne la localització.²

En cada unitat d'anàlisi, quant a *Tirant lo Blanch*, l'estructura interlineada serà la següent: primer, Original (<Capítol, pàg. edició Hauf ed., 2004 >); després oferirem la versió espanyola (Alianza Editorial, 2004) (<Capítol>). Per limitació d'espai només oferim una versió en aquest article. En el portal web d'IVITRA i en l'espai d'IVITRA en el portal de l'Institut Cervantes (Centro Virtual Cervantes), producte del projecte de recerca que despleguem, hom podrà trobar totes les versions realitzades. Que la numeració del capítol d'aquesta versió espanyola no coincideixi amb la de l'original indica que la traducció “recapitula”, és a dir, “reinterpreta” l'original. Per limitacions d'espai no podem explicar-ho *in extenso*, però és perquè segueix la traducció castellana del segle XVI, editada per Diego de Gumiel, a través de l'edició que en va fer Riquer en 1974 (Madrid, Espasa). Heus ací per què ens centrem ara en la mostra d'aquesta versió en espanyol.

Ja vam presentar aquest mètode quant a la *Questa del Sant Grasal* catalana (1380) respecte a la *Queste del Saint Graal* francesa original (primer terç del segle XIII) (Martines, 1996) i quant al *Tirant lo Blanch* i les seues traduccions italiana, espanyola i francesa dels segles XVI-XVIII (Martines, 1997), que hem desplegat, ampliat i calibrat en altres treballs (Martines, 2000, 2001, 2002, 2003, 2005a i 2005b). Resulta, almenys, pràctic, atès que facilita la localització i la caracterització de les variants que detectem en cada cas, seguit, d'un cos de notes en les quals analitzem o expliquem les variants.

2. Així mateix, per facilitar la localització de les variants traductològiques que afecten específicament les locucions, els aforismes i els elements de parèmia, i les col·locacions, les consignem en cursiva.

LOCUCIONS VERBALS

1) *anar dret* loc. verb. Seguir una direcció correcta.

AUSIÀS MARCH

POEMA 94³

V. 42

<O > [¹(¹l'ome *va dret*, seguint natura mestra,/)]

<TE > [¹man *goes straight*, following nature, his mentor;]

<CO> (¹Then man *goes straight*, and follows mistress nature,)

<AR> /¹man *keeps to a straight path* – following ¹the\ dominant nature/

<AR-IVITRA> \¹man *keeps to a straight path*, following ¹his\ dominant nature\

Notes:

[¹] Literalitat lèxica.

+ +

(¹) Literalitat lèxica.

+ +

/¹/ Modulació lèxica, que determina un canvi en el punt de vista – arran del canvi d'element bàsic de metaforització.

¹\ Modulació sintàctica, que determina un canvi en el punt de vista del passatge respecte a /¹/

TIRANT LO BLANCH (<[*Tirant*, Hauf ed. 2004, cap.], [pàg.] > & <[*Tirante*, Alianza Ed., 2005, cap.]>)

<71, 289> no feïa mal a negú. Lo leó *anà dret* al rey ab la letra que portava

<67> no hacía daño a nadie. El león *fue directamente* al rey con la carta que llevaba

<165, 14> en lo castell de Malvehí, *anà dret* hon era l'emperador. Prestamen

<159> en el castillo de Malveí *fue directo* a donde estaba el emperador

<303, 164> la liebre. Lo caçador *se n'anà dret* al capità e dix-li: –Senyor, y

<299> la liebre. El cazador *fue derecho* al capitán y le dijo: –Señor,

3. Vid. els comentaris de Keown, 1999: 207-208.

<308, 72> una bona lança en la mà, *anà dret* al camp dels enemichs. E trobà
<304> una buena lanza en la mano *fue derecho* al campo de los enemigos

<334, 40> galera qui-s perdé, *anà-se'n dret* hon Tirant era per demanar-li
<330> galera que se perdió, *fue derecho* donde Tirante estaba para pedirle

2) *anar detràs* loc. verb. Seguir.

AUSIÀS MARCH

POEMA 91

V. 23

<O > ('ab los ulls cluchs *detràs sos peus aní*,)

<CO> ('With my eyes closed *I trailed his ev'ry step*)

Notes:

(¹) Literalitat lèxica.

TIRANT LO BLANCH

<125, 133> de taula e *anà-li detràs*. Com fon ab ella, la infanta

<119> de la mesa y *fuese detràs*. Cuando estuvo con ella, la infanta

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

3) *anar en cabells* loc. verb. Anar amb el cap descobert, desprotegit.

AUSIÀS MARCH

POEMA 79⁴

V. 30

<O > ['(per què cascú pot *anar en cabells*);]

<TE > ['so that all men may *go about barehead*;]

<CO> ('Barehead, then may all men *wend their way*;)

Notes:

[¹] Literalitat lèxica

(¹)[†] Modulació incrementativa semàntica, basada en una transposició sintàctica que determina un canvi d'estil i de punt de vista.

4. Vid. els comentaris de Dilla, 1997 i Grilli, 2000.

TIRANT LO BLANCH

<46, 15> robins e de maragdes. *Anava en cabells*, los quals mostraven de fil d'or
<44> rubíes y de esmeraldas; *iba con el cabello suelto*, que mostraba ser de oro fino,

4) *complir desig* loc. verb. Satisfer la voluntat.

AUSIÀS MARCH

*POEMA 81*⁵

V. 7

<O > [¹(¹desesperat/)] de (²/²) mos *desigs* [²(³/³complir,/)]

<TE > [¹Without hope] of [²achieving] my desires,

<CO> (¹With hope all gone,) (²e'er) (³to fulfill) my wishes,

<AR> /¹In despair/ /²of ever/ /³fulfilling/ my desires,

<AR-IVITRA> *idem* <AR>

Notes:

[¹] Modulació sintàctica.

[²] Literalitat lèxica; podem percebre una certa variació de registre respecte a (³)

i a /³/++

(¹) Modulació incrementativa sintàctica, que tendeix a fer més intens el passatge

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

(²) Modulació incrementativa sintàctica, que contribueix a intensificar més el passatge, en relació amb (¹).

(³) Modulació semàntica; podem percebre una certa variació de registre respecte a [²] i a /³/.

++

/¹/ Modulació semàntica.

/²/ Modulació incrementativa sintàctica –vid. (²).

/³/ Modulació semàntica; podem percebre una certa variació de registre respecte a [²] i a (³)

TIRANT LO BLANCH

<158, 64> avís en què poràs *complir* ton *desig*. A tots és notori, stant

<152> para que puedas *cumplir* tu *deseo*. A todos es notorio que

5. Vid. els comentaris de Dilla, 1997 i Zimmermann, 1997.

<158, 73> E lavors poràs *complir* ton *desig* e no poràs dir ab tració e mal
<152> Y entonces podràs *cumplir* tu *deseo* y no podràs decir que con traición

<167, 85> em faça gràcia de *complir* lo meu *desig*, que yo compliré lo teu.
<161> me conceda la gracia de *cumplir* mi *deseo*, que yo cumpliré el tuyo

<167, 324> vostre voler a *complir* lo meu *desig*. E per ço que la celsitut
<161> vuestra voluntad para *cumplir* mi *deseo*. Y para que la excelsitud

<238, 79> que ella no poria *complir* son *desig* ab ell. E ja tothom caillava,
<233> ella no podría *cumplir* su *deseo* con él. Y va todo el mundo se callaba

<254, 2> Sí Déu te dexe *complir* ton *desig* en aquest món y en l'altre par
<249> Así Dios te deje *cumplir* tu *deseo* en este mundo y alcanzar en el otro el

<289, 10> sinó alegra de *complir* son *desig*, trista de mi què faré
<284> quiere *satisfacer* alegremente su *deseo*. ¿Qué puedo hacer

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

<391, 3> qu'onera que *complis* lo *desig* de la magestat vostra e de Tirant
<390> satisfecha de que se *cumpliera* el *deseo* de vuestra majestad y de Tirante

<418, 53> ell *complirà* lo nostre bon *desig* e seu.
<414> él *cumplirá* nuestro buen *deseo* y el suyo.

<425, 6> us lexe *complir* lo vostre bon *desig*, qui és de verdadera caritat,
<421> os deje *cumplir* vuestro buen *deseo*, que es de verdadera caridad,

<462, 10> de *complir*-vos lo vostre bon *desig*, segons és stat per vostra mer
<458> la gracia de *cumplir* vuestro buen *deseo*, según ha sido por vuestra

5) *creure fermament* loc. verb. Creure en termes absoluts, sense dubte.

AUSIÀS MARCH

POEMA 49

V. 22

<O > perquè·ls (¹juheus) (²*fermament*) (³*lo*) *creguessen*,
<CO> So that (¹in Him) the (²Jews) (³*might well*) *believe*,

Notes:

- (¹) Transposició
- (²) Modulació semàntica, amb modalització.
- (³) Transposició

TIRANT LO BLANCH

<179, 61> a hòmens e a dones, e *cregué fermament* que axí devia ésser.

<173> hombres y a las mujeres, y *creyó firmemente* que así debía ser

<216, 28> e axí ho devem *creure fermament* sens dubitació alguna.

<210> y así debemos *creerlo firmemente* sin ninguna duda. Y en tal

<216, 87> que nosaltres *cregam bé e fermament* tot ço e quant és contengut

<210> que nosotros *creyéramos bien y firmemente* todo cuanto está contenido

<396, 22> singulars cavalleries, *crehent fermament* que, sinó aquest, no era basta

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

<480, 19> confés que *crech bé e fermament* en tots los sancts articles

<476> confieso que *creo bien y firmemente* en todos los santos artículos

6) *dar fe* loc. verb.

a) Certificar, acreditar, creue, confiar.

AUSIÀS MARCH

POEMA 20

V. 7

<O > En vós és tot, e no·m cal (¹*dar-hi fe*)

<CO> In you all is, no need have I (¹*t'attest*),

Notes:

- (¹) Literalitat lèxica.

TIRANT LO BLANCH

<141, 17> ha creats e·ns governa. *Daràs fe e crehença* als nostres embaixa
<135> creado y nos gobierna. *Darás fe y crédito* a nuestros embajadores

<168, 110> E per ço poreu ara *dar fe* de mi e de la mia sciència,
<162> y por eso podréis *tener fe* en mí y en mi ciencia,

<359, 39> diu Aristòtil: com pots *dar fe ni crehença* a la fortuna
<355> dice Aristóteles: ¿Cómo puedes *dar fe y crédito* a la fortuna

b) Comprometre la paraula, comprometre's, donar la paraula.

AUSIÀS MARCH

*POEMA 10*⁶

V. 12

<O > [1 (1\1dant fe lo rey que [2bon compte·n retria]\) [2]
<TE > [1the king *pledging* himself [2to render good account] [3of them]
<CO> (1On the condition of *good stewardship*,)
<AR-IVITRA> \1once the king *had sworn to be his vassal and to be answerable to*
him in matters concerning them\

Notes:

[1] Transposició.

[2] Literalitat lèxica.

[3] Modulació incrementativa sintàctica.

++

(1) Adaptació.

++

\1\ Adaptació.

TIRANT LO BLANCH

<131, 12> e us ne seguirà si volreu *dar fe* en les mies paraules ne regir-
<125> os proporcionará si queréis *dar fe* a mis palabras y regiros por

6. Vid. els comentaris de Pujol, 1997.

7) *donar(-hi) fe* loc. verb.

a) Concedir crèdit, creure.

AUSIÀS MARCH

POEMA 23

V. 6

<O > [¹(<¹res no valrrà,)] [²(car *fe* no y *donaran*,>)]

<TE > [¹] [²for they will not *believe it*,]

<CO> (¹Will be worth nought,) (²no *credence* will *they give*,)

<AR> /¹for *they* will not *believe* what they hear,/

<AR-IVITRA> *idem* <AR>

Notes:

[¹] Reducció; transposició respecte al vers anterior.

[²] Adaptació sintagmàtica.

+ +

(¹) Modulació semàntica.

(²) Literalitat lèxica.

+ +

/¹/ Adaptació versal, fonamentada en una transposició sintàctica.

TIRANT LO BLANCH

<68, 43> e sia secreta. –Y yo us *dó la fe* –dix lo rey d’armes

<65> y sea secreta. –Y yo os *doy fe* –dijo el rey de armas

<115, 178> restà molt aconsolada e *donà fe en* tot lo que Tirant havia dit

<109> quedó muy consolada y *dio fe a* todo lo que Tirante le había dicho

<119, 85> cavalleria no és pus sinó *donar fe* de virtuosament obrar

<113> caballería no es otra cosa que *dar fe* de obrar virtuosamente

<158, 59> qui no ha fe, no pot *donar fe*. Qui segura a mí

<152> quien no tiene fe no puede *dar fe*. ¿Quién me asegura a mí

<159, 82> qui no ha fe no pot *donar fe*? Com la porem dar de vós

- <153> quien no tiene fe no puede *dar fe*? ¿Cómo la podremos dar de vos
- <160, 149> no·ls deu ésser *donada fe*, per so com són fets enemichs
- <154> no debe *dárseles fe* puesto que se han hecho enemigos
- <167, 90> que yo fiu que no *donàs fe* ni crehença *en* les paraules de
- <161> me dijo que no *diese fe* ni crédito *a* las palabras de
- <216, 44> ningú qui de vostra alteza *donàs fe*.
- <210> nadie que de vuestra alteza *fiase*.
- <220, 49> reprovat de Tirant, *donant més fe en* Stefania e Plaerdemavida que
- <215> réprobo de Tirante, *teniendo más fe en* Estefanía y *en* Placerdemivida que
- <227, 101> al rey de França. E ell y *donà fe* e liurà-la-y
- <222> al rey de Francia, y él *les dio fe*, y entregósela
- <269, 28> los altres *hi donaren fe*. Com Ypòlit sabé que les sues
- <264> los demás *dieron fe a* sus palabras. Cuando Hipólito supo que sus
- <274, 15> la mia dolor, car yo no *daria fe* ninguna *en* paraules que sien ta
- <269> mi dolor, pues yo no *daria fe* ninguna *a* palabras que están
- <276, 19> companyona del marit. *E done la fe als* sancts jurats
- <271> compañera del marido. Y *doy fe a* los santos jurados
- <314, 103> present l'altre, *donà fe* en les paraules del rey. Aprés
- <310> el otro presente, *dio fe a* las palabras del rey. Después
- <393, 3> sent a la vostra alteza *donar fe e crehença* a aquell,
- <389> escritura. Quiera vuestra alteza *dar fe y creencia a* aquél,
- <418, 22> perquè l'emperador *li donàs fe e crehença*. E lo dit cavaller

<414> para que el emperador *le diese fe y crédito*. Dicho caballero

b) Comprometre's.

TIRANT LO BLANCH

<167, 277> E ell li *donà la fe* que faria tot lo que trobaria

<161> Y él le *dio palabra* de que haría todo lo que encontrase

<321, 68> de açò yo·t *done la mia fe*. Lo rey ho tingué en tan gran

<317> de esto te *doy mi fe*. El rey lo tuvo en tan gran

8) *donar terme loc. verb.* Donar fi.

AUSIÀS MARCH

*POEMA 13*⁷

V. 32

<O > [¹(¹/¹¹/²seran [²] *donats térmén*\\)] (²) [³/³³a ben amar.\\)]

<TE > [¹there will [²also] *be an end*] to [³good loving.]

<CO> (³Good loving) (²then) (¹will also *have its close*.)

<AR> /¹the /³love/ /²will have *reached its limits*.//

<AR-IVITRA> \\¹then \\³true love\\ \\²will exist no more.\\

Notes:

[¹] Modulació semàntica

[²] Modulació incrementativa lèxica.

[³] Literalitat lèxica

++

(¹) Transposició.

(²) Modulació incrementativa sintàctica; variació en l'estil.

(³) Transposició.

++

/¹/ Adaptació, per modulació sintàctica general. Variació en l'estil i en el punt de vista; hi ha la personificació de "the love".

/²/ Modulació semàntica.

7. Vid. els comentaris de Dilla, 1997 i Torres, 2000.

/³/ Modulació semàntica, que determina una reducció de sentit quant a un element essencial en la retòrica poeticoamorosa d'Ausiàs March. Així, “ben amar” > “love” –només.

+ +

\¹\ Adaptació, per modulació sintàctica general. No hi ha la personificació que hi havia en /¹/ –*vid.* \³\.

/²/ Modulació semàntica.

/³/ Esmena de \³\–.

TIRANT LO BLANCH

<379, 18> trista e miserable vida, *dóna terme* a la mia incomportable dolor e

<375> triste y miserable vida, *pon fin* a mi insoportable dolor e

9) *ésser absent* loc. verb. Trobar-se allunyat d'algú.

AUSIÀS MARCH

POEMA 54

V. 2

<O > (¹(²*esent absent*), d'aquella qui·m fa viure?)

<CO> (¹(²*Being away*), from her who makes me live?)

Notes:

(¹) Literalitat lèxica.

(²) Literalitat lèxica, tot i que hi ha una certa modulació semàntica.

TIRANT LO BLANCH

<154, 13> la qual preguà que, com *seria absent*, fos en recort de ell.

<148> a la que rogó que cuando *estuviera ausente*, se acordase de él

<396, 8> desenculpar a mi, si per *ésser absent* vos he feta ofensa, ab tot

<392> disculparme a mí, si por *estar ausente* os he hecho ofensa. Con todo

10) *guardar honor*⁸ *loc. verb.* Honorar, respectar.

AUSIÀS MARCH

POEMA 72

V. 3

<O > ⁽¹⁾ (²*guardant honor*) a·quell (³eternal ésser)

<CO> ⁽¹⁾Thus) (²*honouring*) that (³Being who is eternal,)

Notes:

(¹) Modulació incrementativa sintàctica; pretén ser més explicatiu.

(²) Modulació sintàctica, per conferir un to més intens al passatge.

(³) Literalitat lèxica.

TIRANT LO BLANCH

<103, 100> e yo, volent *guardar la honor e fama* que deu resplandir

<98> y yo, queriendo *guardar el honor y la fama* que debe resplandecer

<134, 14> E no m'haveu *guardada* aquella *honor e reverència* que éreu tengut,

<128> Y no me habéis *guardado* aquel *honor y reverencia* a que estabais obligado

<265, 84> aquell *guardaria molt la sua honor*. Com Ypòlit la véu

<260> aquél *guardaría mucho su honor*. Cuando Hipólito la vio

<276, 28> infàmia me fa *guardar la honor* de castedat, la qual

<271> difamación me hace *guardar el honor* de castidad, que

<291, 23> a béns ni linatge, mas *guarda honor, lealtat, castedat e benvolença*

<286> sino que *atiende al honor, lealtad, castidad y bienquerer*

<351, 35> e la rahó, *guardaré la mia honor e fama*, puix vos he assegurats

<347> y la razón, *guardaré mi honor y fama* porque os concedí seguridades

<367, 17> li havia *guardada tan poca honor e reverència*, mogut de gran ira

<363> le había *guardado tan poco honor y reverencia*, por gran ira impulsado

8. De fet, l'estructura és *guardar* + (n) CD (→ terme de l'ideari de l'honor i la cavalleria medievals), com ara *infra* <*Tirant*, 291, 23> “a béns ni linatge, mas *guarda honor, lealtat, castedat e benvolença*”.

11) *posar nom* loc. verb. Denominar, anomenar.

AUSIÀS MARCH

POEMA 84

V. 59

<O > qual d'aquests *noms* (¹voleu en vós *posat*,)

<CO> which of these *names* (¹would you have lief *be given*,)

Notes:

(¹) Modulació sintàctica, amb el mateix valor semàntic.

TIRANT LO BLANCH

<37, 13> *posem-li nom*. Dien los trompetes:

<36> *nombrándolo por su nombre*. Responden los reyes

<95, 7> baptisme, *posant-li propi nom* en la desagraduació.

<90> bautismo, y *poniéndole su propio nombre* en la degradación.

<97, 43> lo baptisme, e *posaran-li lo nom* mateix del cavaller e après lo

<92> los bautizos, y *le pondrán el mismo nombre* del caballero, y luego lo

12) *retre esperit* loc. verb. Morir.

AUSIÀS MARCH

POEMA 5

V. 15

<O > (¹ma ja *retut son sperit* en creu,)

<CO> (¹But once *his spirit had parted* on the cross)

Notes:

(¹) Literalitat lèxica.

TIRANT LO BLANCH

<103, 38> l hora que Jhesucrist *reté lo esperit*.

<98> aquella hora en que Jesucristo *entregó el espíritu*.

<267, 107> la magestat vostra e *retre l'esperit*, e tendré la mia mort per ben
<262> vuestra majestad y *entregará el espíritu* teniendo mi muerte por bien

13) rompre cabells⁹ *loc. verb.* Pena, dolor o contrarietat en grau màxim. **AUSIÀS MARCH**

POEMA 11

V. 18

<O > [¹(*cabells rompent*)] [²(^{ab} (³grans) hudulaments,)]
<TE > [¹*tearing her hair*] [with great howls,]
<CO> ¹⁰(¹*Tearing her hair*) (²with (³fierce shrieks and) howls,)

Notes:

[¹] Literalitat lèxica.

[²] Literalitat lèxica.

+ +

(¹) Literalitat lèxica.

(²) Modulació lèxica, que contribueix a fer més intensiu el to del passatge –*vid.*

(³).

(³) Modulació incrementativa lèxica, que contribueix a fer més intensiu el to del passatge.

TIRANT LO BLANCH

<260, 25> *ronpent-me los cabells* e la mia cara sia feta aspra
<Cas> *arrancaos los cabellos*, y con las uñas arañaos el rostro

<477, 34> *rompé los seus cabells, les vestidures* ensemps, ab lo

<473> *rompió sus cabellos y sus vestiduras* junto

9. De fet també es dona rompre + *vestidures*, amb el mateix sentit, i intensivament, com ara *infra*:
<477, 34> “*rompé los seus cabells, les vestidures* ensemps, ab lo”.

10. *Vid.* els comentaris de Dilla, 1997.

14) *saber noves de loc. verb.* Assabentar-se de notícies.

AUSIÀS MARCH

POEMA 89

V. 33

<O > [¹(¹*Noves de vós saber* mortalment tem,)]

<TE > [¹I am mortaly afraid *to have news of you*,]

<CO> (¹*Of news from you* I have a deathly fear;)

Notes:

[¹] Transposició, tot i que hi ha una correspondència lèxica.

+ +

(¹) Transposició, que determina un canvi significatiu en l'estil i en el punt de vista del passatge; de fet, és una adaptació.

TIRANT LO BLANCH

<105, 117> del ponent venien, per *saber noves de* aquella terra tramés a manar

<100> venían de poniente, para *tener noticias* de aquellas tierras, mandó

<125, 120> vingués perquè pogués *saber noves de* sa senyora.

<119> volviese para *tener noticias* de su señora.

<163, 233> sobre hun ginet per *saber noves de* la batalla, e aquell tornà ab

<157> sobre un jinete para *saber noticias de* la batalla, y aquél volvió con

<438, 67> tenia de *saber noves de* Tirant, e les sues donzelles

<434> tenía de *recibir noticias de* Tirante, y sus doncellas

15) *tenir avantatge loc. verb.* Estar en millors condicions o en un estat, situació o disposició millor que altri.

AUSIÀS MARCH

POEMA 82

V. 5

<O > [¹(¹L'home sabent *no té pus avantatge*!)]

<TE > [¹The wise man *has no advantage*] [²(over the fool),]

<CO> (¹(²The wisest man) (³*can have*) *no more advantage*)

<AR> /¹The wise are no better off in this respecte than are fools,/

<AR-IVITRA> *idem* <AR>.

Notes:

[¹] Literalitat lèxica.

[²] Modulació incrementativa sintàctica, que contribueix a fer més explicatiu el passatge.

+ +

(¹) Modulació semàntica.

(²) Modulació semàntica; l'influx del superlatiu no deu seu neutre.

(³) Modulació semàntica, amb una modalització tendent a la remarcar el caracter de possibilitat del passatge.

+ +

/¹/ Adaptació, amb un sensible canvi d'estil i de punt de vista.

TIRANT LO BLANCH

<77, 38> lauger, que *tenia* molt gran *avantatge*. Emperò, ab la valentia

<73> ligero, lo que le *daba* una gran *ventaja*. Pero con el valor

<291, 84> los altres *tingueren* molt gran *avantatge*. Aquests, a galop tirat, dexaren

<286> los otros *estaban* en mucha *ventaja*. Estos, a galope tendido, dejaron

16a) venir a mercé d'algu loc. verb. Retre's sense condicions, donar-se.

AUSIÀS MARCH

POEMA 10¹¹

V. 33

<Ò > [¹(¹De ffet que *fuy a sa mercé vengut*,)]

<TE > [¹As soo as I fell into Love's hands,]

<CO> (¹And from that time *he took me in his charge*)

Notes:

[¹] Adaptació.

+ +

(1) Adaptació.

11. Vid. els comentaris de Pujol 1997.

16b) *no prendre ningú a mercé* loc. No perdonar, ser, mostrar-se o comportar-se de manera immisericorde.

TIRANT LO BLANCH

<12, 22> *espant, que no prenien nengú a mercé.* Com lo rey moro véu tan gran foc

<12> *espanto, y a ninguno concedían merced.* Cuando el rey moro vio un fuego

<25, 4> *batalla e no prenguem nengú a mercé!*

<25> *batalla y no concedamos gracia a ninguno!*

17) *venir la nit* loc. verb. Pondre's el sol.

AUSIÀS MARCH

POEMA 28

V. 2

<O> /¹<¹quant *ve la nit* qu·espandeix ses tenebres;>/

<AR> /¹spreading darkness before it./

<WI> <¹when *night draws* in and spreads dark shadows.>

<AR-IVITRA> *idem* <AR>.

Notes:

/¹/ Adaptació.

+ +

<¹> Adaptació.

TIRANT LO BLANCH

<114, 44> *e venint la nit*, lo rey, Phelip e Tirant

<108> *Y, llegada la noche*, el rey, Felipe y Tirante

<138, 13> *e venint la nit*, Tirant, ben informat de tot,

<132> *Llegada la noche*, Tirante, bien informado de todo

<154, 9> *venint la nit* que tots estaven en orde per p

<148> *Llegada la noche*, que todos estaban en orden

<219, 40> *E venint la nit*, que la princesa se volia
<214> *Y llegada la noche*, cuando la princesa se quiso

18) *viure en carn* loc. verb. Fa referència a la vida carnal, real, a estar viu.

AUSIÀS MARCH

POEMA 94

V. 115

<O > [¹/¹e quant al món *en carn ella vivia*,/)]
<TE > [¹An when she lived on earth *in the flesh*,]
<CO> (¹When *in the flesh* she lived upon this earth)
<AR> /¹And when she lived on this earth *as flesh*,/
<AR-IVITRA> *idem* <AR>.

Notes:

[¹] Modulació semàntica.

+ +

(¹) Transposició.

+ +

/¹/ Adaptació.

TIRANT LO BLANCH: *ésser posat en carn*

<481, 2> e allenegables e degú qui sia *en carn posat* a la mort scapar no puixa
<477> y huidizas, y ningún *ser carnal* puede escapar a la muerte

COL·LOCACIONS

1) *ben amar* col. Amor cortés.

AUSIÀS MARCH

Vid. supra donar terme loc. verb.

TIRANT LO BLANCH

<263, 8> poder-se mils dispondre en *ben amar*. E yo, qui
<258> mejor pueden disponer para *bien amar*. Y yo, que

2) *mal grat col.* Desgrat.

AUSIÀS MARCH

POEMA 25

V. 38

<O > (¹*mal grat* haureu del que fés un matí.)

<CO> (¹You will *repent* for that you did one mom.)

Notes:

(¹) Literalitat lèxica.

TIRANT LO BLANCH

<169, 83> que he complida sa voluntat a *mal grat* meu. En les mies bodes

<163> que he cumplido su voluntad en *contra* la mía. A mis bodas

<270, 27> A la fi, a *mal grat* seu, lo hagué a desemparrar e,

<265> Al final, y a *pesar* suyo, lo hubo de abandonar, e

3) *dol e plant col.* Aflicció molt intensa.

AUSIÀS MARCH

POEMA 99

V. 50

<O > (¹per colpa gran) (²me dóna *dol e plant*.)

<CO> (¹Who through her fault brings (²me *to mourn and plaint*.)

Notes:

(¹) Modulació sintàctica, amb reducció semàntica: “*colpa gran*” > “through her *faults*”.

(²) Literalitat lèxica.

TIRANT LO BLANCH

<292, 63> se convertí en gran *dolor e plant*. Après, l'emperador tramés per

<287-s> Bien tristes y amargas fueron aquel día, y llenas de mucha pena. ¡Cuántas mujeres perdieron sus padres, maridos, e hijos y hermanos! El emperador,

- <478, 43> totes staven fent gran *dol e plant*, no pogué aturar en la cambra
<474> demás mujeres estaban haciendo gran *duelo y llanto*, no pudo aguantar más
en las cámaras
- <483, 1> *Lo dol e lo plant* que fon fet après la mort de la princesa
<479> *El luto y llanto* que se hizo después de la muerte de la princesa

FRASEOLOGIA

AUSIÀS MARCH

1) NO POT SENTIR BÉ, SI EL MAL NO TASTA AFOR. QUI PRÈVIAMENT NO EXPERIMENTA UNA
SITUACIÓ DOLENTA NO ÉS CAPAÇ D'APRECIAR ADEQUADAMENT EL BENESTAR.

AUSIÀS MARCH

POEMA 87

V. 194

<O > /¹NO POT SENTIR BÉ, SI LO MAL NO TASTA;/
<AR> /¹it cannot experience good without also tasting pleasure./
<AR-IVITRA> \¹it cannot experience good without also tasting the bad\

Notes:

/¹/ Intel·lecció (“si lo mal no tasta” > “without also tasting pleasure” !)

+ +

\¹\ Literalitat lèxica, amb l'esmena de la intel·lecció /¹/.

2) *colp vell guareix ab fresch afor*. Les seqüeles d'un impacte físic o emocional antic
desapareixen amb les produïdes per un altre de més recent.

AUSIÀS MARCH

POEMA 65

V. 27

<O > (¹O tu, Amor, *colp vell guareix ab fresch*,)
<CO> (¹The prithe, Love, with fresh wound cure the old,)

Notes:

(¹) Equivalència.

3) *ser més que els escrits no posen afor*. Ser un assumpte o una situació de molt de relleu.

Ausiàs March

Poema 73

V. 6

<O > [¹(¹que foren més que los escrits no posen;)]

<TE > [¹which were greater than the written accounts tell;]

<CO> (¹Greater they were than all accounts relate.)

Notes:

[¹] Equivalència –vid. (*)Ñ.

+ +

(¹) Literalitat lèxica –vid. (*)Ñ.

(*) Podem percebre una certa variació de registre respecte a (¹). Així, <O> *posen* > <te> “tell” || <CO> “relate”. D'altra banda, hi ha una en aquest cas podem percebre la tendència de <te> a ser més explicatiu –sense arribar als casos d'adaptació d'<AR>Ñ que no <CO>. així, <O> *los escrits* > <TE> “the written accounts” || <CO> “all accounts”. D'altra banda, hi ha una lleu modalització en <CO> centrada en “all accounts”, que intensifica el to del passatge.

TIRANT LO BLANCH

1) *AMOR DE LUNY E FUM D'ESTOPA TOT ÉS HU*

<4, 9> *RECORT ALGUNA VOLTA DE MI, CAR AMOR DE LUNY E FUM D'ESTOPA TOT ÉS HU*

<4> *ALGUNA VEZ OS ACORDÉIS DE MÍ, YA QUE AMOR LEJANO Y HUMO DE ESTOPA SON LO MISMO*

2) *per natura caça ca*

<22, 42> l'exemple vulgar qui diu: *per natura caça ca*.

<22> el ejemplo vulgar que dice: *de raza le viene al galgo*.

3) *pijor havia de ésser la recruada que no la malaltia*

<27, 107> a que *pijor havia de ésser la recruada que no la malaltia*

<27> que *había de ser peor la recaída que la enfermedad*

4) *Del bo tria hom lo millor*

<75, 127> no us cal més desijar. –*Del bo tria hom lo millor* –dix lo cavaller.

<71b> no nos podéis desear más. –*De lo bueno uno escoge lo mejor* –dijo el caballero.

5) *mal se pintava lo joc*

<76, 41> com lo cavaller véu que *mal se pintava lo joch*, volgué fer axí com havia fet

<72> cuando el caballero vio *lo mal que pintaba el juego*, quiso hacer como había hecho

6) *mudant edat, muda's ventura*

<105, 9> aquell refrany antich *mudant edat, muda's ventura*. E poríeu-la

<100> aquel refrán antiguo? *Mudando edad se muda ventura*; y podríais

7) *Là i va la lengua, hon el cor dol*

<115, 173> aquell refrany vulgar: *là i va la lengua, hon lo cor dol*. Per què, senyora,

<109> aquel refrán vulgar: '*Allí va la lengua donde el corazón le duele*^a'. Porque, señora,

8) *més val star sola que ab mala companyia*

<115, 187> que *més val star sola que ab mala companyia*. E no sabeu vós, Tirant,

<109> que *más vale estar sola que mal acompañada*. ¿No conocéis, Tirante,

9) *Lla on se fa foch, fum n'à de exir*

<127, 18> vulgar qui diu: *lla hon se fa foch, fum n'à de exir*. Per què,

<121> vulgar que dice: '*Donde se hace fuego, humo tiene que salir*'. Por lo que,

10) *paguar los justs per los peccadors*

<131, 64> no és novella cosa *paguar los justs per los peccadors*.

<125> no es cosa nueva *que paguen justos por pecadores*.

11) *No y trop cap ni sentener*

<138, 115> e dehia lo mot: *no y trop cap ni sentener*. La de Diafebus

<132> y decía el mote: *No le hallo el cabo ni la menda*. La de Diafebus

12) *Qui bé stà, no-s cuyta moure e, qui seu en pla, no ha d'on caure*

<138, 119> ehia lo mot: *qui bé stà, no-s cuyta moure e, qui seu en pla, no ha d'on caure*.

Era brodada a costats,

<132> y decía el mote: *Quien está bien, que no se mueva, y quien se sienta en llano no tiene dónde caer*. Estaba bordada por los lados

13) *Descusa e no squinces l'amistat antiga, e tengo per ferm que segons que ell és amich dels altres, axí los altres li seran amichs*

<149, 128> axí com diu lo proverbi: *descusa e no squinces l'amistat antiga. e tinga] per ferm que segons que ell és amich dels altres, axí los altres li seran amichs*. Ne-s fenyà ésser amat de algú

<143> tal como aconseja el proverbio. *Descosa y no rompa la amistad antigua, y tenga por seguro que, según sea él amigo de los demás, así los demás serán amigos suyos*. No se crea ser amado por nadie

14) *En temps de guerra s'i requiren armes, que en temps de pau no y cal Balistes*

<152, 236> *en temps de guerra s'i requiren armes, que en temps de pau no*

<146> *En tiempo de guerra se necesitan las armas, que en tiempo de paz*

15) *no dóna qui ha, mas qui u ha acostumat*

<152, 186> *que no dóna qui ha, mas qui u ha acostumat*. Car yo veig que les gràcies s

<146> *que no da quien tiene sino quien lo tiene por costumbre; pues yo veo que las gracias*

16) *segons canta lo capellà, sí respon l'ascolà*

<157, 7> per lo rim mateix, car *segons canta lo capellà, sí respon l'ascolà*.

<151> con la misma rima, pues *según canta el cura así responde el monaguillo*.

17) *Qui oblida lo passat oblida a si mateix*

<157, 52> *qui oblida lo passat oblida a si mateix*. Dix lo marquès de Ferrara

<151> *Quien olvida el pasado se olvida de sí mismo*. Dijo el marquès de Ferrara

18) fort dolor és al despertar qui bon somni somia

- <169, 104> Per cert, *fort dolor és al despertar qui bon somni somia*. Les altres donzel
<163> Por cierto, *que es una gran pena despertar cuando se sueña un buen sueño*.
Las otras doncellas

19) De dos mals, lo menor se deu elegir

- <170, 24> car *de dos mals lo menor se deu elegir*. Com sia certa cosa
<164> pues *de dos males debe elegirse el menor*. Como sea cosa cierra

<214, 44> en vós misericòrdia? *de dos mals, lo menor és de elegir*: qual serà l'altre
<208> en vos misericordia? *De dos males hay que elegir el menor*: ¿cuál será el otro

20) metre mostalla per jolivert

- <178, 6> e sé que a vós no poran *metre mostalla per jolivert*. Perquè voleu tant
<172> y yo bien sé que a vos no os *podrán dar mostaza por perejil*. ¿Por qué tanto
queréis

21) qui compta sens l'oste, dues voltes té a comptar

- <186, 5> filla ho tenim de fer e, *qui compta sens l'oste, dues voltes te a comptar*
<180> hija lo tenemos que hacer y *quien no cuenta con la huéspedea, dos veces tiene*
que contar.

22) ardiment és cap e principi de totes virtuts

- <190, 21> diu lo vulgar que *ardiment és cap e principi de totes virtuts*, car
<184> dice el vulgo que ardimiento *es cabeza y principio de todas las virtudes*, pues

23) de bon fruyt ix bon fruyter

- <192, 33> vulgar qui diu que: *de bon fruyt ix bon fruyter*, e de virtuós cavaller
<186> popular que dice: '*De buen fruto nace buen frutal*', y de virtuoso caballero

24) no les tingué totes

- <195, 101> Tirant los véu venir, *no les tingué totes*.
<189> Tirante les vio venir por la gran sala, *no las tuvo todas consigo*

25) no deu hom tant amar altri que faça hom mal a si

- <228, 10> lo vulgar parlar que *no deu hom tant amar altri que faça hom mal a si*.
<223> el refrán vulgar que *nadie debe amar tanto a otro que llegue a hacerse daño a sí mismo*.

26) *entre amichs no hi cal tovalla*

- <234, 6> e feriu valentment, que *entre amichs no y cal tovalla*.
<229> y herid valientemente, que *entre amigos no hace falta toalla*.

27) *en les mànegues me moque*

- <359, 16> aquelles que *en les mànegues me moque*, car la mia acostumada fe ha i
<355> aquellas *que me sueno con media manga*, que mi acostumbrada lealtad.

3 A TALL DE CLOENDA. AUSIÀS MARCH I *TIRANT LO BLANCH* POLIGLOTES DINS D'IVITRA

En aquest estudi hem fet un petit escandall de resultats parcials del processament textual i de l'anàlisi contrastiva de les obres de dos clàssics de les nostres lletres de tots els temps com són Ausiàs March i *Tirant lo Blanch*. Ens valem del programa i aplicacions informàtiques (*IVITRA'02[-06]*, i *MetaConcord*) que hem generat –a través del grup KIOBUS INGENIEROS– al si d'IVITRA fi de gestionar de manera eficaç els ingents *corpora* textuais poliglotes acabalats (originals a més de nombroses traduccions, en més de 20 llengües i en més de 5 alfabetos diferents) (Martines, 2005d).

Ara, ateses les lògiques limitacions d'espai, ens hem centrat a mostrar alguns dels materials que manegem per a l'anàlisi de locucions, col·locacions, modismes i fraseologia referits a aquests autors. Aquestes són qüestions especialment interessants a fi de conèixer millor el llenguatge literari d'aquests clàssics, tan importants per la seua vàlua intrínseca i per la gran influència que han exercit –i poden exercir– al llarg del temps. Les dades de mena lingüística i estilística que n'obtenim poden ser ben útils a fi de millorar també la nostra coneixença del model de llengua.

Així, hem pogut veure un bon grapat de locucions i col·locacions que apareixen en dos autors, March i Martorell, que, a més de coetanis, devien compartir molt més que no un parentiu polític mal avingut. De fet, la seua formació llibresca i bona part dels seus ideals de món devien ser molt semblants. Per això, no ha resultat gens desaconsellable examinar en quins sentits i en quins casos usen uns mateixos elements

morfosintàctics i unitats fraseològiques. Per això, ens hem centrat en unes mateixes locucions i col·locacions que apareixen en la respectiva producció literària, una lírica i l'altra narrativa. L'acarament amb el trasllat que en cada cas n'han fet els traductors ens ajuda a ampliar-ne les accepcions semàntiques conegudes o tingudes en compte fins ara i els règims morfosintàctics específics.

D'altra banda, quant a la fraseologia, n'hem ampliat la nòmina dels tinguts en compte normalment alhora que, amb l'acarament traductològic, n'hem pogut calibrar millor el sentit.

Es tracta d'una metodologia interdisciplinària que té uns objectius que, tot i concretats quant a les obres i període de referència (Edat Mitjana), poden ser fàcilment extrapolables i adaptables a altres autors que, en general, presenten unes condicions semblants a les que hem exposat anteriorment. Aquesta mena d'estudis ens poden aportar un coneixement més sòlid i fonamentat de diacronia lingüística. D'altra banda, poden fer possible l'estudi exhaustiu del lèxic de l'autor de què es tracte, de la seua fixació gràfica i de la seua càrrega semàntica, tot establint una perspectiva contrastada amb el lèxic d'altres autors coetanis. Finalment, ens poden oferir uns referents històrics o clàssics (antics o també moderns) útils per a l'enriquiment de la coneixença de la teoria i praxi de la traducció.

VICENT MARTINES

Projecte IVITRA- Universitat d'Alacant

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AMOSSY, R. (2001) «D'une culture à l'autre: réflexions sur la transposition des clichés et des stéréotypes», *Palimpsestes* 13.
- ANTOINE, F. (2001) «Le dictionnaire bilingue, conservatoire de clichés», *Palimpsestes* 13 (2001).
- ARCHER, R. (1992) *Ausiàs March. A Key Anthology*, Sheffield, The Anglo-Catalan Society.
- (IVITRA) *Ausiàs March. Prose translation of fifty-five poems*, Alacant-Madrid, IVITRA-Instituto Cervantes.

- ARRIMADAS SAAVEDRA, J. (1987) «La traducción, fuente de la paremiología francesa de los siglos XII-XVI», dins SANTOYO, J.C., R. RABADÁN, T. GUZMÁN & J.L. CHAMOSA eds., «*Fidus interpretes*»: *Actas I Jornadas Nacionales de Historia de la Traducción*, Lleó, Universidad de León, pp. 290-298.
- BAKER, M. (1992) *In Other Words: A Coursebook on Translation*, Londres, Routledge.
- BARBOLANI DI MONTAUTO, Ma. C. (1997) «Los refranes en una traducción renacentista (español-italiano)», *Paremia*, 6.
- BEEKMAN, J. (1968) «Eliciting vocabulary, meaning, and collocations», *Notes on Translations*, 1, 29.
- BEER, J. & K. LLOYD-JONES, eds. (1995) *Translation and the Transmission of Culture between 1300 and 1600*, Kalamazoo, Western Michigan University (Medieval Institute).
- BEHIELS, L. (1993) «Cómo se tradujeron los proverbios de *La Celestina* en neerlandés y alemán», *Paremia*, 2.
- BENNETT, J. A. (1994) «Colour Collocations in Prospectus and Advertising Material», *T&T*, 2, pp. 123-132.
- BLOMENFELD-KOSINSKI, R., L. von FLOTOW & D. RUSEL eds. (2001) *The Politics of Translation in the Middle Ages and the Renaissance*, Ottawa / Temple (Arizona), The Ottawa University / Arizona Center for Medieval and Renaissance Studies.
- CANTERA ORTIZ DE URBINA, J. (2000) «Locuciones, giros y modismos del español y su correspondencia en francés», dins CORPAS PASTOR, G. ed., *Las lenguas de Europa: Estudios de fraseología y traducción*, Granada, Comares, pp. 431-454.
- CASIO, V. lo (2000 [2001]) «Standardization and Collocations», dins THELEN, M. & B. LEWANDOWSKA-TOMASZCZYK eds., *Translation and Meaning*, Maastricht, Hogeschool Zuyd / Maastricht School of Translation and Interpreting.
- COBETA MELCHOR, Ma. (2000) «Problemas de traducción de las alteraciones semántico-formales en las paremias contextualizadas», *Paremia*, 9.
- COMBET, L. & J. SEVILLA MUÑOZ –col·lab: M. NAVAJO CALVOÑ (1995) «Proverbes, expressions proverbiales, sentences et lieux communs sentencieux de la langue française d'aujourd'hui, avec leur correspondance espagnole», *Paremia*, 4.
- CONEJERO, M.A., P. RIBES & D. KEOWN (1986-1989) *Ausiàs March. Selecció de poemes. Selected Poems*, 2 vols., Valencia, Instituto Shakespeare Fundación.

- CONTAMINE, G., ed. (1989) *Traduction et traducteurs. Actes du colloque international du CNRS organisé à Paris, Institut de Recherche et d'Histoire des Textes, les 26-28 mai 1986*, Paris, CNRS.
- CORPAS PASTOR, G., ed. (2000) *Las lenguas de Europa: Estudios de fraseología y traducción*, Granada, Comares.
- CORPAS PASTOR, G., ed. (2003) *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*, Madrid / Frankfurt, Editorial Iberoamericana / Vervuert.
- CUENCA, Ma. J. (2000) «L'estudi de les construccions idiomàtiques des de la lingüística cognitiva i l'anàlisi contrastiva», dins SALVADOR, V. & A. PIQUER eds., *El discurs prefabricat: estudis de fraseologia teòrica i aplicada*, Castelló, Universitat Jaume I, pp. 33-48.
- DENGLER GASSIN, R. (2002) «Un ejemplo imprescindible de labor creativa del traductor: fraseología y traducción», en SÁNCHEZ TRIGO, E. & Ó. DÍAZ FUCES eds., *Traducción y Comunicación*, vol. 3, Vigo, Universidad de Vigo, pp. 27-34.
- DILLA, X. (1997) *Guia de lectura d'Ausiàs March*, Barcelona, Empúries.
- DOBROVL'SKIJ, D. (1990 [1992]) «Phraseological Thesauruses in the Process of Translation», dins LEWANDOWSKA-TOMASZCZYK, B. & M. THELEN eds., *Translation and Meaning, 2: Proceedings of the Lodz Session of the 1990 Maastricht-Lodz Duo Colloquium on «Translation and Meaning»*, Maastricht, Euroterm, pp. 35-42.
- ESPINAL, Ma. Teresa (2000) «Sobre les Expressions Lexicalitzades», *Els Marges* 67, pp. 7-31.
- (2002) «Idiomatic Constructions vs. Light Verb Constructions», dins LEONETTI, M., O. FERNÁNDEZ SORIANO & V. ESCANDELL eds., *Current Issues in Generative Grammar*, Madrid, Universidad de Alcalá, UNED i Universidad Autónoma de Madrid, 69-81.
- (2004a) *Diccionari de Sinònims de Frases Fetes*. Bellaterra, Barcelona i València, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Servei de Publicacions de la Universitat de València.
- (2004b) «Lexicalization of Light Verb Structures and the Semantics of Nominals», *Catalan Journal of Linguistics*, 3, pp. 15-43.
- (2006) «Gramàtica de les frases fetes», Ponència dictada al XIVé Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, celebrat a la Universitat Eötvös Loránd, Budapest (Hongria), 4-9 de setembre de 2006.

- FABREGAT, F. (1997) «Aproximació cognitiva a la traducció de les expressions idiomàtiques», dins BACARDÍ, M. ed., *Actes del II Congrés Internacional sobre Traducció (abril, 1994)*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, pp. 505-516.
- FAWCETT, P. (1997) *Translation and Language. Linguistic Theories Explained*, Manchester, St. Jerome.
- FERNÁNDEZ GONZÁLEZ, J. (1995) «Algunas reflexiones sobre aspectos gramaticales e interlingüísticos de las expresiones idiomáticas», dins HERNÁNDEZ SACRISTÁN, C., B. LÉPINETTE & M. PÉREZ SALDAÑA eds., *Apectes de la reflexió i de la praxi interlingüística*, València, Universitat de València, pp. 231-246.
- FERNÁNDEZ NISTAL, P. & J. Ma. BRAVO, eds. (2001) *Pathways of Translation Studies*, Valladolid, Universidad de Valladolid.
- FONTENELLE, T. (1994) «Towards the Construction of a Collocational Database for Translation Students», *Meta*, 39, 1 <<http://www.erudit.org/revue/meta/>>
- FRAILE VICENTE, E. (2001) «Estrategias para la traducción de las connotaciones latentes en los binomios irreversibles idiomáticos de la lengua inglesa y las expresiones idiomáticas en general», *T&T*, 3, pp. 101-143.
- FUERTES OLIVERA, P. A. & E. SAMANIEGO FERNÁNDEZ (1998) «Metaphor and Motivation: A Study of English Informal Phraseological Units», *Lexicology*, 4, 1, pp. 35-59.
- GALLÉN, E., M. LLANAS, M. ORTÍN, R. PINYOLL I TORRENTS & P. QUER, eds (2000) *L'art de traduir. Reflexions sobre la traducció al llarg de la història*, Vic, Eumo.
- GARCÍA IZQUIERDO, I. (2000) «Reflexions a l'entorn de la traducció (al català i a l'espanyol) d'algunes unitats fraseològiques de *Three Men in a Boat*», dins SALVADOR, V. & A. PIQUER eds., *El discurs prefabricat: estudis de fraseologia teòrica i aplicada*, Castelló, Universitat Jaume I, pp. 153-167.
- GARGALLO, J. E. (2002) «*Per Santa Llúcia, un pas de puça*. Crecer y decrecer de los días, refranes del calendario, *Romania continua*», *Estudis Romànics* 24, pp. 109-137.
- (2006) «*Cel rogent, pluja o vent*. Refranys meteorològics en català i dins la Romània», Ponència dictada al XIVè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, celebrat a la Universitat Eötvös Loránd, Budapest (Hongria), 4-9 de setembre de 2006
- GÉNIN, I. (2001) «Des métaphores pas si mortes. Redynamisation des métaphores fingées dans *Moby-Dick* et ses traductions françaises», *Palimpsestes*, 13.

- GRILLI, G. (2000) «“O vós mesquins...”: un poema sobre els temps de l’amor o sobre l’amor d’un temps? [filòlegs i poetes llegeixen Ausiàs March]», dins MARTIN, G. & M.-C. ZIMMERMANN eds., *Ausiàs March (1400-1459), Premier poète de Catalogne*, París, Klincksieck (Cahiers de Linguistique Hispanique Médiévale), pp. 197-221.
- HAUF, A. (1983) «El lèxic d’Ausiàs March: primer assaig de valoració i llista provisional de mots i de freqüències», *Miscel·lània Pere Bohigas*, 3, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, pp. 121-224
- HAUF, A., ed. (2004) Joanot Martorell, *Tirant lo Blanch*, València, Ed. Tirant lo Blanch.
- HEID, U. & G. FREIBOTT (1991) «Collocations dans une base de données terminologique et lexicale», *Meta*, 36, 1 <<http://www.erudit.org/revue/meta/>>
- HELIEL, M. H. (1990) «Lexical Collocations and Translation», dins THELEN, M. & B. LEWANDOWSKA-TOMASZCZYK eds., *Translation and Meaning*, Maastricht, Hogeschool Zuyd / Maastricht School of Translation and Interpreting, pp. 129-139.
- HJORNAGER, V. (1985 [1986]) «The Translation of Collocations and Idioms», dins WOLLIN, L. & H. LINDQUIST eds., *Translation Studies in Scandinavia. Proceedings from the Scandinavian Symposium on Translation Theory (SSOTT) II (Lund 14th and 15th June, 1985)*, Lund, Wallin & Dalholm Boktryckeri, pp. 126-132.
- HOSINGTON, B. B. (1993 [1996]) «Proverb Translation as Linguistic and Cultural Transfer in Some Middle Versions of Old French Romances», dins ELLIS, R. & R. TIXIER eds., *The Medieval Translation, 5. Traduire au Moyen Age*, 5, Turnhout (Bèlgica), Brepols, pp. 170-186.
- KENNY, D. (2000) «Lexical Hide-and-Seek: Looking for Creativity in a Parallel Corpus», dins OLOHAN, M. ed., *Intercultural Faulties. Research Models in Translation Studies I: Textual and Cognitive Aspects*, Manchester, St. Jerome.
- (2001) *Lexis and Creativity in Translation. A Corpus-based Study*, Manchester St. Jerome.
- KEOWN, D. (1999) «Algunes reflexions sobre la traducció d’Ausiàs March a l’anglès», dins Martines, V. ed., *Canelobre: Estudis sobre Ausiàs March* [Revista de l’Institut de Cultura Juan Gil-Albert], Alacant, Diputació, pp. 201-210.
- LÓPEZ ROIG, C. (2002) *Aspectos de fraseología contrastiva (alemán-español) en el sistema y en el texto*, Berna, Peter Lang Verlag.

- LORENTE, M.(2002)†: «Altres Elements Lèxics», dins SOLÀ, J., M. R. LLORET, J. MASCARÓ, M. PÉREZ SILDANYA eds., *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, vol. 1, pp. 831-888.
- LOZANO GONZÁLEZ, W. C. (1992) «Aproximación al problema de las expresiones idiomáticas y su traducción», *Sendebarr*, 3.
- MALMKJAER, K. (1993) «Who Can Make “Nice” a Better Word than “Pretty”? – Collocations, Translation and Psycholinguistics», dins BAKER, M., G. FRANCIS & E. TOGNINI-BONELLI eds., *Text and Technology: In Honour of John Sinclair*, Amsterdam, John Benjamins.
- MARTINES, V. (1995) «Tiempo y espacio den la versión catalana de la *Queste del Saint Graal*», *Hispanic Review*, 43, pp. 373-390.
- (1997) *El “Tirant” poliglota. Estudi sobre el «Tirant lo Blanch» a partir de les seues traduccions espanyola, italiana i francesa dels ss. XVI-XVIII*, Pròleg d’Amadeu-J. Soberanas, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat / Curial Edicions Catalanes.
- (2000) *Ausiàs March ‘poliglota’. El lèxic d’Ausiàs March a través de les seues traduccions des del segle XVI al XX a l’alemany, a l’anglès, a l’espanyol, al francès i a l’italià. Concordances completes acarades*, Projecte de recerca patrocinat en concurrència competitiva per la Generalitat Valenciana (Pla Estudis sobre el Valencià Actual), 2000.
- (2001) «Traducció i contactes de llengües. Bescanvis culturals i literaris d’àmbit romànic», dins MARTINES, J. & CANO, Ma. A. eds., *Les claus del canvi lingüístic*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 447-480.
- (2002) *El lèxic d’Ausiàs March a través de les seues traduccions des del segle XVI al XX a l’alemany, a l’anglès, a l’espanyol, al francès i a l’italià. Lematitzacions completes acarades*, Projecte de recerca patrocinat en concurrència competitiva per la Generalitat Valenciana (Pla Estudis sobre el Valencià Actual), 2002.
- (2003) «La *Queste del Saint Graal* a la littérature catalane», *Révue des Langues Romanes* 107, pp. 457-474.
- (2005a) «Clàssics valencians multilingües: Ausiàs March traduït», dins ARCHER, R., V. ASTVALDSSON, S. BOYD & M. THOMPSON eds., *Antes y después del «Quijote»*, vol 2., València, Asociación de Hispanistas de Gran Bretaña e Irlanda / Generalitat Valenciana / Biblioteca Valenciana, pp. 641-655.

- (2005b) *Concordances lematitzades i edicions interlinial de les traduccions de «Tirant lo Blanch» a l'anglés, espanyol, francés i italià (ss. XVI-XX)*, Projecte de recerca patrocinat en concurrència pública per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- (2005c) «Traducciones al servicio de la exégesis temprana sobre Ausiàs March y otros clásicos valencianos, y el sentido de sus relaciones románicas», *Revista de Literatura Medieval*, 17, pp. 155-176.
- (2005d) «Filología y Traducción al servicio del conocimiento de los clásicos de la cultura europea. Proyecto Institucional de Investigación de la Universidad de Alicante «IVITRA» y proyectos asociados», *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca*, 11, pp. 259-285.
- MAYORALAS, J. (2000) «Sinonimia semántica en estructura profunda de algunos clichés españoles y franceses», *Babel*, 46, 2, pp. 125-153.
- MÉNDEZ CENDÓN, B. & P. FERNÁNDEZ NISTAL (2001) «Aproximaciones al concepto de fraseología especializada», dins FERNÁNDEZ NISTAL, P. & J. Ma. BRAVO eds. (2001), *Pathways of Translation Studies*, Valladolid, Universidad de Valladolid, pp. 185-204.
- MITJA, V. (1989) *Las locuciones francesas en el campo semántico de la comida y su traducción al español*, Madrid, Universidad Complutense de Madrid [Tesi].
- MOESCHLER, J. (1991 [1992]) «Idiomes et locutions verbales: à propos de quelques bizarreries syntaxiques et mystères sémantiques», *T&T*, 2-3, pp. 135-148.
- NAVARRO DOMÍNGUEZ, F. (1995 [1996]) «Analyse du discours et proverbes détournés: un problème de traduction», dins THELEN, M. & B. LEWANDOWSKA-TOMASZCZYK eds., *Translation and Meaning*, Maastricht, Hogeschool Zuyd / Maastricht School of Translation and Interpreting.
- NAVARRO DOMÍNGUEZ, F. (1996) *Manual de Bibliografía española de traducción e interpretación: Diez años de historia (1985-1995)*, Alacant, Universitat d'Alacant.
- NIKOLÁEVA, J. (1997) «Lo traducible e intraducible en las paremias (análisis de refraneros españoles italianos y rusos)», *Paremia* 6.
- NÚÑEZ GARCÍA, L. (1999) «El diablo en fraseologismos italianos y españoles; acercamiento a un análisis cultural contrastivo», *Paremia* 8.
- OJANGUREN FERNÁNDEZ, A. (1995 [1997]) «Las versiones alemanas de las paremias pronunciadas por Sancho Panza en la II Parte del *Quijote*», dins VEGA, M. Á. ed., *La palabra vertida: investigaciones en torno a la traducción. Actas de los VI Encuentros Complutenses en torno a la Traducción*, Madrid, Universidad Complutense, pp. 641-648.

- PAVEL, S. (1995) «Bibliographie de la phraséologie», *Meta*, 40, 4 <<http://www.erudit.org/revue/meta/>>
- PETERS, H. (1992) «Lexicografia traduccional en la colocación de adjetivos», dins WOTJAK, G. eds., *Estudios de lexicografía y metalexicografía del español actual*, Tübingen, Max Niemeyer.
- PUJOL, J. (1997) «Amor i desmemòria. Notes per a la interpretació del poema x d'Ausiàs March», dins ALEMANY, R. ed., *Ausiàs March: textos i contextos*, Alacant/Barcelona, IIFV/PAM, pp. 297-320.
- SALVADOR, V. & A. PIQUER eds. (2000) *El discurs prefabricat: estudis de fraseologia teòrica i aplicada*, Castelló, Universitat Jaume I.
- SÁNCHEZ TRIGO, E. & Ó. DÍAZ FUCES, eds. (2002) *Traducción y Comunicación*, vol. 3, Vigo, Universidad de Vigo.
- SANTANACH, J. & V. MARTINES (2000) «Bibliografía ausiasmarquiana», dins Ausiàs March, *Poesies*, a cura de Pere Bohigas, Pròleg de Lola Badia, edició revisada per Amadeu-J. Soberanas & Noemí Espinàs, Barcelona, Barcino.
- TERRY, A. (1976) *Ausiàs March. Selected Poems*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- TORRES, M. (2000) «Teatralidad y poeticidad en la poesia de Ausiàs March: la catarsis en el poema XIII», dins MARTIN, G. & M.-C. ZIMMERMANN eds., *Ausiàs March (1400-1459), Premier poète de Catalogne*, París, Klincksieck (Cahiers de Linguistique Hispanique Médiévale), pp. 297-306.
- VINTAR, S. (2001) «Using Parallel Corpora for Translation-Oriented Term Extraction», *Babel*, 47, 2, pp. 121-132.
- WILSS, W. (1997) «Adjektiv / Substantiv – Kollokationen. Ein Beitrag zum Verständnis von Textaustein», dins GRBIC, N. & WOLF, M. eds., *Text-Kultur-Kommunikation. Translation als Forschungsaufgabe*, Tübingen, Stauffenburg, pp. 67-84.
- WITTLIN, C. (1998) «El oficio de traductor según Alfonso Tostado de Madrigal en su comentario al prólogo de San Jerónimo a las Crónicas de Eusebio», *Quaderns. Revista de Traducció* 2 (1998), pp. 2-21.
- ZIMMERMANN, M.-C. (1997) «El poema LXXXI d'Ausiàs March: d'un tòpic revisitat a un metallenguatge», dins ALEMANY, R. ed., *Ausiàs March: textos i contextos*, Alacant/Barcelona, IIFV/PAM, pp. 355-364.